

МІЖНАРОДНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
«ЄВРОПЕЙСЬКА ШКОЛА БІЗНЕСУ»**

Кафедра менеджменту та економіки

УЗГОДЖУЮ

Директор Навчально-наукового
інституту «Європейська школа
бізнесу»

" 03 " 09 2021 р.

О. Власенко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри менеджменту та
економіки

" 03 " 09 2021 р.

Ю. Ремига

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти:	Перший (бакалаврський) рівень
Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Галузь знань:	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність:	073 «Менеджмент»

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет».

Робоча програма навчальної дисципліни розроблена на основі навчальних планів №0736/21-01, №0736з/21-02, №073п/21-03, №073пз/21-04, схвалених на засіданні Вченої ради університету (протокол №7 від 01.07.2021 р.).

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Доцент кафедри менеджменту та економіки,
кандидат економічних наук

О. Кузьменко

Робоча програма навчальної дисципліни обговорена та схвалена на засіданні кафедри менеджменту та економіки, протокол № 8 від «02» 09 2021 р.

Завідувач кафедри менеджменту та економіки

Ю. Ремига

Гарант ОП

Ю. Ремига

Плановий термін між ревізіями – 1 рік
Контрольний примірник

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Зовнішня політика держави» складена відповідно до Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент».

Опис навчальної дисципліни (анотація) Дисципліна «Зовнішня політика держави» спрямована на формування у студентів системи знань про процес формування й основний зміст зовнішньополітичної діяльності за часи розвитку історичних етапів міжнародних відносин та на сучасному етапі, розуміння характеру впливу зовнішніх чинників на внутрішнє життя України, її сучасного геополітичного становища, інтересів, характеру відносин з іншими державами світу, а також базовими поняттями, умовами та правилами зовнішньої політики держави.

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 07 «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»	<u>Вибіркова</u>	
Розділів – 2	Спеціальність: 073 «Менеджмент»	Рік підготовки	
Змістових розділів – 2		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <u>написання есе</u>		Семестр	
		5-й	5-й
Загальна кількість годин – 120		Лекції	
		32 год.	4 год.
		Практичні	
Тижневе навантаження: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	Самостійна робота		
	72 год.	114 год.	
	Вид контролю:		
	Освітній рівень: Перший (бакалаврський) рівень	<u>залік</u>	<u>залік</u>

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Зовнішня політика держави» є розуміння тенденцій світового розвитку і закономірностей формування сучасної політичної карти світу; уявлення про цивілізаційний підхід до вивчення країн, розуміння глобальних і регіональних тенденцій світового розвитку, а також ознайомлення студентів із найважливішими питаннями зовнішньополітичного розвитку країн.

Міждисциплінарні зв'язки: викладення матеріалу пов'язане з циклом дисциплін спеціалізованої підготовки: «Бізнес-аналітика», «Транскордонний бізнес», «Міжнародні економічні відносини», «Бізнес-комунікації» та ін.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 **Мета** викладання навчальної дисципліни «Зовнішня політика держави» дати загальне та цілісне знання про генезис зовнішньополітичної співпраці держав, інституційне та нормативно-правове утворення спільної зовнішньої та безпекової політики й її трансформацію за умов нових викликів і загроз.

1.2 Основними **завданням** вивчення дисципліни «Зовнішня політика держави» є формування таких знань:

- визначення основних періодів формування зовнішньої політики держави;
- порівняльний аналіз зовнішньополітичних підходів провідних країн світу;
- аналіз умов трансформації зовнішньої політики держави;
- визначити співвідношення компетенцій ЄС – НАТО, ЄС – ООН, ЄС – ОБСЄ у сфері безпеки;
- аналіз основних положень концептуальних документів у галузі зовнішньої політики;
- визначення ефективності діяльності державних інститутів відповідно до національних інтересів України;
- визначення особливостей та спільних закономірностей розвитку зовнішньої політики України;
- формування позиції України з актуальних проблем сучасних міжнародних відносин;
- критично оцінювати сутність, методи й наслідки вітчизняної зовнішньополітичної діяльності в різні історичні періоди;
- застосовувати прогностичну функцію щодо перспектив участі України в процесах глобального розвитку.

1.3 **Компетентності та результати навчання**, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей**:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.
Загальні компетентності	ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК 13. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 14. Здатність працювати у міжнародному контексті. ЗК 16. Здатність використовувати та дотримуватися національних та міжнародних стандартів, чинних правових норм у своїй професійній діяльності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК 2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. СК 13. Розуміти принципи і норми права та використовувати їх у професійній діяльності.
--	---

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

Програмні результати навчання	ПРН 1. Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ПРН 11. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації. ПРН 12. Оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації в процесі прийняття управлінських рішень. ПРН 13. Спілкуватись в усній та письмовій формі державною та іноземною мовами. ПРН 15. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності. ПРН 19. Оцінювати участь підприємств у євроінтеграційних процесах та виявляти перспективи їх майбутнього розвитку.
--	--

Результати навчання. Після опанування дисципліни студент повинен **знати:**

- основні зовнішньополітичні акції, міжнародні угоди, договори, які визначали зміст зовнішньої політики України в різних історичних умовах новітнього періоду;
- місце України в системі міжнародних відносин і в зовнішньополітичних доктринах провідних держав світу;
- участь України в роботі міжнародних організацій; внесок України у справу підтримання миру і стабільності в світі;
- основні напрями і завдання зовнішньополітичної стратегії сучасної незалежної України.

уміти:

- оперувати поняттями курсу;
- визначати основні напрями і завдання зовнішньополітичної діяльності України;
- розглядати зовнішньополітичну діяльність України в контексті світового розвитку і змін у міжнародних відносинах з урахуванням українських інтересів;
- характеризувати зміст і значення зовнішньополітичних кроків української держави, міжнародних і міждержавних договорів і угод, які торкаються інтересів України;
- реалізувати отримані знання у професійній діяльності.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 год. / 4 кредити ECTS.

ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 1 ТЕОРІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Тема 1 Теорія зовнішньої політики

Сутність, зміст, еволюція та роль міжнародних відносин і зовнішньої політики держави. Загальні теорії зовнішньої політики. Цінність національного суверенітету в теорії та практиці зовнішньої політики сучасної держави.

Співвідношення зовнішньої і внутрішньої політики держави. Зовнішня політика та політичний реалізм. Зовнішня політика як управління взаємозалежністю: неолібералізм. Погляди критичної школи, конструктивізму та неомарксизму на зовнішню політику.

Тема 2 Концептуальні та теоретичні основи зовнішньої політики України

Теоретичні засади зовнішньої політики України. Основні конституційні засади зовнішньополітичної концепції України. "Декларація про державний суверенітет України", "Основні напрямки зовнішньої політики України" та Конституція України як правова основа зовнішньої політики України.

Особливості становлення зовнішньої політики України, її характерні риси. Постанова ВР України "Про Основні напрямки зовнішньої політики України". Інституційна структура зовнішньополітичної служби України.

Гарантування національної безпеки. Мета та основні завдання зовнішньополітичних інституцій України. Напрями діяльності української зовнішньої політики.

Принцип відмови в міжнародних відносинах від загрози сили або її застосування. Розв'язання суперечок мирними засобами. Невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держав. Співробітництво держав відповідно до Статуту ООН. Рівноправ'я і самовизначення народів. Суверенна рівність держав. Багатовекторність, прагматизм у зовнішньополітичній діяльності. Добросовісне виконання зобов'язань, прийнятих згідно зі Статутом ООН. Теоретичні розробки щодо зовнішньої політики.

Тема 3 Теоретичні засади зовнішньої політики та стратегії держави у міжнародних відносинах

Зовнішньополітична стратегія держави. Головні чинники визначення зовнішньополітичної стратегії. Підходи до визначення зовнішньополітичної стратегії. Зовнішньополітична стратегія для України. Геополітичні умови реалізації зовнішньої політики України.

Рекомендації до стратегії зовнішньої політики України.

Тема 4 Основи дипломатії та дипломатичної служби

Поняття і визначення дипломатії. Визначення сутності та порівняння понять «дипломатія», «дипломатична служба», «дипломат». Форми та методи дипломатії. Дипломатичні конгреси, конференції, наради. Дипломатичне листування. Підготовка та підписання міжнародних договорів та угод. Щоденне представництво держави за кордоном. Робота посольств і місій. Представництво держав при міжнародних організаціях універсального та регіонального характеру.

Виникнення та формування основних історичних типів дипломатії. Зародження та становлення дипломатичної служби як невід'ємної частини державної служби. Характеристика головних історичних етапів розвитку сучасної дипломатії. Особливості дипломатії та дипломатичних служб провідних держав світу. Становлення і розвиток дипломатії України в контексті багатовікового українського державотворення. Роль дипломатії в країнах з перехідними економіками. Роль української дипломатії в проведенні ринкових реформ в державі та в забезпеченні зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної безпеки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Тема 5 Дипломатичний протокол та діловий етикет

Поняття про науку «Дипломатичний протокол та етикет». Загальна характеристика і роль дипломатичного протоколу в міжнародних відносинах. Наукове підґрунтя дипломатичного протоколу. Дипломатія і дипломати. Встановлення дипломатичних відносин. Характеристика дипломатичного корпусу. Дипломатичні імунітети і привілеї.

Особливості становлення дипломатичної служби у незалежній Україні. Сучасний Дипломатичний протокол та етикет та етикет в Україні. Міжнародна ввічливість. Символи державного суверенітету. Привітання. Дипломатичні звичаї. Подарунки, сувеніри. Дипломатія у країнах Європи. Японська дипломатія.

Тема 6 Спеціальні місії як форма дипломатії, дипломатичні переговори

Норми міжнародного права. Функції дипломатичного представництва. Межі функцій дипломатичного представництва. Основні напрямки діяльності дипломатичного представництва. Віденська конвенція про дипломатичні відносини 1961 р.

Загальновизнані функції дипломатичних представництв. Захист інтересів держави (яку представляють) та її громадян. Ведення переговорів. Інформаційна робота. Регулювалися звичайними нормами міжнародного права. Діяльність посольства або місії. Функція щодо заохочення дружніх відносин між відповідними державами. Історія дипломатії ще з учень Ману. Договірні норми міжнародного права. Віденська КДС 1961 р. Ідея функції посольств і місій у веденні переговорів з урядом держави перебування. Роль інформаційної функції дипломатичних представництв держав. Здійснення дипломатичного захисту. Функції дипломатичного захисту.

Тема 7 Організаційні, правові, адміністративні аспекти становлення консульської служби

Історія становлення консульського інституту. Створення, розвиток та етапи формування консульської служби України. Консульський Статут України від 2 квітня 1994 року. Міжнародно-правова база встановлення та здійснення консульських відносин. Питання визнання держави та встановлення консульських відносин. Дипломатичні та консульські відносини: спільне та особливе. Основні умови та принципи встановлення консульських відносин та відкриття консульських представництв. Правове оформлення домовленості про встановлення консульських відносин. Поняття «консульська установа» та «консул».

Структура і персонал консульських представництв. Категорії персоналу. Внутрішня організація та методи роботи консульського представництва. Завершення консульської місії. Порядок відзиву глав консульських представництв. Анулювання екзекватури. Право держави перебування оголошувати консульську посадову особу «*persona non grata*». Інші випадки завершення консульської місії.

Засоби виконання консульських функцій. Право на вільні зносини з державою, яку представляє консульська установа (кодовані чи шифровані депеші, поняття «консульська валіза»). Свобода пересування консульських посадових осіб по території консульського округу та її обмеження. Історія виникнення та формування інституту консульських привілеїв та імунітетів. Спільне та відмінне в правовому положенні дипломатів і консулів з точки зору привілеїв та імунітетів. Початок і звершення дії консульських привілеїв та імунітетів: права та обов'язки держави, яку представляють держави перебування.

ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 2 ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Тема 8 Україна у геополітичному суперництві Великих держав

Загальна характеристика геополітичного простору України – кліматичні, басейнові, зонально-ландшафтні, геоморфологічні особливості. Взаємодія природних та географічних чинників з політичною організацією. Комплекс рівнів, де відбувається якісне визначення умов для політичної діяльності: геоморфологія; басейнові розмежування; кліматичні та природні зони; популяційні ареали і конфігурація населення; господарська і транспортна інфраструктури; інфраструктура комунікаційних та організаційних взаємодій, які забезпечують ефективне досягнення цілей.

Посилення потенціалу стримування як власного, так і колективного за рахунок участі в європейських структурах безпеки, укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів, отримання відповідних гарантій безпеки; пріоритетна орієнтація на інтеграцію до Європейського Співтовариства і Західноєвропейського Союзу. Зміцнення стратегічного партнерства із США і

зв'язків з країнами Західної Європи. Підтримка і розвиток рівноправних, взаємовигідних економічних, політичних і соціокультурних відносин з Росією. Зміцнення і консолідація особливих відносин із стратегічно важливими сусідами (Польща, Туреччина, Грузія, Азербайджан, країни Балтії, Вишеградської групи і Центральної Азії). Сприяння формуванню «поясу стабільності» і регіональних структур безпеки від Балтійського і Чорного морів до Закавказзя і Центральної Азії. Активна участь у створенні європейських і євразійських «транспортних коридорів». Протидія неконтрольованому іноземному економічному проникненню і всебічний захист економічного суверенітету.

Включення України у глобальні інтеграційні процеси – безальтернативний процес. Необхідність відмови від стратегії «наздогнати – перегнати». Використання інформаційних, інтелектуальних ресурсів та наявного науково-технічного потенціалу. Переорієнтація із індустріального на інноваційний розвиток. Прискорене формування національного інституціонального середовища й ринкової інфраструктури. Цілковите оволодіння глобальними процесами й перетворення України на повноправну глобальну державу – головне завдання глобальної дипломатії України.

Тема 9 Європейський вектор зовнішньої політики незалежної України.

Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи

Європейський вибір України. Об'єктивні і суб'єктивні чинники, які визначають євроінтеграційні можливості України. Розширення ЄС і наслідки для України. Участь України в роботі європейських структур (Рада Європи). Угода про партнерство і співробітництво з ЄС від 1994 р. Політика сусідства у взаємовідносинах України та ЄС. Шлях України до НАТО: проблеми і перспективи.

Відносини України з державами Центральної і Східної Європи. Становлення і розвиток двосторонніх відносин з Польщею. Українсько-угорські відносини. Незалежна Україна в зовнішній політиці Чехії і Словаччини. Суперечності розвитку сучасних українсько-румунських відносин. Роль країн Центральної Європи — членів ЄС у реалізації євроінтеграційної стратегії України.

Тема 10 Відносини України з країнами Північної Америки – США, Канади

Провідна роль США в становленні нового світового порядку. Еволюція політики США щодо незалежної України: основні етапи та проблеми розвитку українсько-американських відносин.

Особливості стратегічного партнерства між Україною і США. Становлення, розвиток та перспективи українсько-американського економічного, політичного й військового співробітництва.

Українсько-канадське особливе партнерство.

Роль української діаспори в США і Канаді у становленні та розвитку стосунків північноамериканських держав з Україною.

Тема 11 Країни Азії, Африки та Латинської Америки у зовнішній політиці України

Основні передумови й інтереси України в розвитку відносин з країнами Азії, Африки і Латинської Америки.

Південно-Східний вектор. Пошук шляхів співробітництва з країнами Близького і Середнього Сходу, країнами — членами ОПЕК. Характер взаємовідносин з Ізраїлем.

Чорноморський регіон. Розвиток українсько-турецьких відносин. Участь України в створенні і роботі організації Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС).

Азійсько-Тихоокеанський регіон. Динаміка відносин України з Японією, Республікою Корея. Відносини України з Китаєм.

Україна і держави Латинської Америки.

Тема 12 Російсько-українські відносини та співробітництво України на пострадянському просторі

Створення Співдружності Незалежних Держав (СНД), основні етапи та проблеми його розвитку. Позиція України щодо структур СНД та її стратегія рівноправного партнерства з країнами Співдружності.

Основні етапи розвитку та формування договірно-правової бази українсько-російських відносин. Місце України та Росії в європейському міжнародно-політичному регіоні та їхня роль в євразійських інтеграційних процесах.

Проблемні питання в українсько-російських відносинах та їх розв'язання: розподіл Чорноморського флоту, територіальні питання, торговельно-економічні проблеми (щодо розподілу власності колишнього СРСР, взаєморозрахунків, експортно-імпортних операцій та поставок й транзиту російської нафти і газу тощо), становище української національної меншини в РФ і російської — в Україні та державна політика в цьому питанні.

Особливості розвитку міждержавних відносин України з іншими країнами СНД. Участь України в регіональних об'єднаннях країн СНД. Створення Єдиного економічного простору (СЄП) та Україна.

Тема 13 Проблеми безпеки та роззброєння у зовнішній політиці України

Роззброєння як глобальна проблема сучасності. Позиція України щодо заборони випробувань ядерної зброї, повної ліквідації ядерної та іншої зброї масового знищення. Реалізація курсу на без'ядерний статус. Україна — без'ядерна та позаблокова й нейтральна держава.

Національні інтереси та національна безпека України: визначення їх напрямів, структури та змісту. Основні напрямки політики та система реалізації національної безпеки України, її зовнішньополітичні аспекти. Взаємозв'язок національної безпеки з міжнародними системами колективної і регіональної безпеки. Військово-політичне партнерство.

Воєнна доктрина як складова частина національної безпеки. Проблеми будівництва та реформування Збройних сил України.

Ліквідація наслідків Чорнобильської катастрофи — планетарна проблема. Питання екологічної безпеки в співпраці України з світовим співтовариством.

Тема 14 Участь України у діяльності міжнародних організацій.

Концепція світового розвитку і позиція України: поступове (поетапне) надання ООН статусу «світового координаційного уряду»; затвердження світовим співтовариством націй концепції «демократичного світового порядку» на ХХІ століття з наданням їй правового характеру; підтримування ідеї сприятливого міжнародного середовища для всіх країн і регіонів; легітимація на рівні міжнародного права глобальних цілей розвитку; заохочення країн, які стали на шлях ліквідації арсеналів зброї масового знищення людей; створення глобальної системи боротьби з безробіттям; спільні рішення ООН чи «світового координаційного уряду» про ліквідацію наслідків екологічних катастроф і технологічних аварій тощо. Участь України в глобальних міжнародних структурах – ООН (Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, Економічна і Соціальна Ради), Світовий Банк, МВФ, ГАТТ, ЮНЕСКО, ВООЗ; глобально-регіональних і регіональних (ЄС, НАТО).

Слабкі сторони міжнародної економічної політики України: буферна роль України у постійному балансуванні між Заходом і Євразією; невикористання зацікавленості країн Заходу в суспільній модернізації України; неприйняття правил ГАТТ у зовнішній торгівлі; несприятливий правовий режим для впровадження іноземних інвестицій в українську економіку тощо. Проблема залучення іноземного капіталу на Україну.

Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи (Польща, Румунія та ін.). Україна і країни СНД. Українсько-білоруські двосторонні відносини та широкомасштабний договір про дружбу, добросусідство і співробітництво. Близькість геополітичних інтересів України і Молдови. Посередництво України у врегулюванні конфлікту в Придністров'ї та партнерські зв'язки в рамках ГУУАМ.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 1 ТЕОРІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ												
Тема 1 Теорія зовнішньої політики	8	2	1	-	-	5	10	2	-	-	-	8
Тема 2 Концептуальні та георетичні основи зовнішньої політики України	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 3 Теоретичні засади зовнішньої політики та стратегії держави у міжнародних відносинах	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 4 Основи дипломатії та дипломатичної служби	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 5 Дипломатичний протокол та діловий етикет	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 6 Спеціальні місії як форма дипломатії, дипломатичні переговори	10	4	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 7 Організаційні, правові, адміністративні аспекти становлення консульської служби	9	2	1	-	-	6	8	-	-	-	-	8
<i>Контрольна робота №1</i>	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим розділом 1	60	16	8	-	-	36	58	2	-	-	-	56
ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 2 ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ												
Тема 8 Україна у геополітичному суперництві Великих держав	10	4	1	-	-	5	11	2	-	-	-	9
Тема 9 Європейський вектор зовнішньої політики незалежної України. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи	8	2	1	-	-	5	11	-	2	-	-	9
Тема 10 Відносини України з країнами Північної Америки – США, Канади	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 11 Країни Азії, Африки та Латинської Америки у зовнішній політиці України	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 12 Російсько-українські відносини та співробітництво України на пострадянському просторі	8	2	1	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 13 Проблеми безпеки та роззброєння у зовнішній політиці України	7	2	-	-	-	5	8	-	-	-	-	8
Тема 14 Участь України у діяльності міжнародних організацій	9	2	1	-	-	6	8	-	-	-	-	8
<i>Захист індивідуального науково-дослідного завдання</i>	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Контрольна робота №2</i>	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим розділом 2	60	16	8	-	-	36	62	2	-	-	-	58
Усього годин	120	32	16	-	-	72	120	4	2	-	-	114

4. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теорія зовнішньої політики	2
2	Концептуальні та теоретичні основи зовнішньої політики України	2
3	Теоретичні засади зовнішньої політики та стратегії держави у міжнародних відносинах	2
4	Основи дипломатії та дипломатичної служби	2
5	Дипломатичний протокол та діловий етикет	2
6	Спеціальні місії як форма дипломатії, дипломатичні переговори	4
7	Організаційні, правові, адміністративні аспекти становлення консульської служби	2
8	Україна у геополітичному суперництві Великих держав	4
9	Європейський вектор зовнішньої політики незалежної України. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи	2
10	Відносини України з країнами Північної Америки – США, Канади	2
11	Країни Азії, Африки та Латинської Америки у зовнішній політиці України	2
12	Російсько-українські відносини та співробітництво України на пострадянському просторі	2
13	Проблеми безпеки та роззброєння у зовнішній політиці України	2
14	Участь України у діяльності міжнародних організацій	2
Разом		32

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теорія зовнішньої політики	1
2	Концептуальні та теоретичні основи зовнішньої політики України	1
3	Теоретичні засади зовнішньої політики та стратегії держави у міжнародних відносинах	1
4	Основи дипломатії та дипломатичної служби	1
5	Дипломатичний протокол та діловий етикет	1
6	Спеціальні місії як форма дипломатії, дипломатичні переговори	1
7	Організаційні, правові, адміністративні аспекти становлення консульської служби	1
8	Контрольна робота №2	1
9	Україна у геополітичному суперництві Великих держав	1
10	Європейський вектор зовнішньої політики незалежної України. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи	1
11	Відносини України з країнами Північної Америки – США, Канади	1
12	Країни Азії, Африки та Латинської Америки у зовнішній політиці України	1
13	Російсько-українські відносини та співробітництво України на пострадянському просторі	-
14	Проблеми безпеки та роззброєння у зовнішній політиці України	1
15	Участь України у діяльності міжнародних організацій	1
16	Захист індивідуального науково-дослідного завдання	1
17	Контрольна робота №2	1
Разом		16

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

	Назва теми	Кількість годин
1	Теорія зовнішньої політики	5
2	Концептуальні та теоретичні основи зовнішньої політики України	5
3	Теоретичні засади зовнішньої політики та стратегії держави у міжнародних відносинах	5
4	Основи дипломатії та дипломатичної служби	5
5	Дипломатичний протокол та діловий етикет	5
6	Спеціальні місії як форма дипломатії, дипломатичні переговори	5
7	Організаційні, правові, адміністративні аспекти становлення консульської служби	6
8	Україна у геополітичному суперництві Великих держав	5
9	Європейський вектор зовнішньої політики незалежної України. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи	5
10	Відносини України з країнами Північної Америки – США, Канади	5
11	Країни Азії, Африки та Латинської Америки у зовнішній політиці України	5
12	Російсько-українські відносини та співробітництво України на пострадянському просторі	5
13	Проблеми безпеки та роззброєння у зовнішній політиці України	5
14	Участь України у діяльності міжнародних організацій	6
15	Теорія зовнішньої політики	5
16	Концептуальні та теоретичні основи зовнішньої політики України	5
Разом		72

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) з дисципліни «Зовнішня політика держави» виконується у п'ятому семестрі, відповідно до методичних рекомендацій, з метою закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь, набутих студентом у процесі засвоєння всього навчального матеріалу дисципліни.

Виконання ІНДЗ є важливим етапом у підготовці до виконання дипломного проекту (роботи) майбутнього фахівця – менеджера.

Індивідуальне завдання є підсумковою самостійною роботою студента, що передбачає використання отриманих знань та навиків під час лекційного та практичного курсів з дисципліни «Зовнішня політика держави», тому виконується поступово у кілька етапів відповідно до пройденого матеріалу в межах структури курсу.

Індивідуальна робота реалізується у формі есе, написання якого потребує успішного засвоєння змісту дисципліни «Зовнішня політика держави» та отримання навиків самостійного наукового пошуку.

Виконання, оформлення та захист ІНДЗ здійснюється студентом в індивідуальному порядку відповідно до методичних рекомендацій.

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Джерела формування засад зовнішньої політики України.
2. Основні напрями і завдання зовнішньої політики України.
3. Міжнародне визнання України.
4. Принципи зовнішньополітичної діяльності Української держави.
5. Теорії і концепції зовнішньої політики.
6. Українсько-російські відносини.
7. Територіальні питання в українсько-російських відносинах.
8. Питання власності колишнього СРСР у відносинах країн СНД.
9. Торговельно-економічні відносини України і Росії.
10. Об'єктивні причини об'єднання країн пострадянського простору.
11. Нові характеристики и вимоги до співпраці як наслідок розширення Європейського Союзу.
12. Співпраця України з Європейським Союзом.
13. Мирозбереження і миробудування.
14. Україна — член засновник ООН.
15. Європейський вибір України — визначальний вектор зовнішньополітичної діяльності. Україна — Європейський Союз.
16. Партнерство і співробітництво з НАТО.
17. Загальні риси сучасної зовнішньої політики країн Європи.
18. Нові тенденції у європейському політичному просторі.
19. Економічна інтеграція та ЄС як головні стратегічні осі спільної європейської політики.
20. Проблеми європейської регіональної безпеки та участь країн Європи у врегулюванні міжнародної політичної ситуації.
21. Зовнішня політика країн Європи щодо неєвропейських держав.
22. Політика європейських держав щодо США.
23. Концепція європейського економічного простору.
24. Експлікативні методи: контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картування, метод індикаторів та статистичні методи.
25. Конструктивні методи: експеримент, системний метод, математичне моделювання.
26. Прогнозні методи: метод Дельфі, побудова сценаріїв, «мозкового штурму».
27. Поняття «зовнішньополітичні цілі» держави.
28. Класифікація зовнішньополітичних цілей: локальні, регіональні, континентальні, глобальні.
29. Структура зовнішньополітичних цілей та способи їх досягнення.
30. Принципи міжнародних відносин та зовнішньої політики.
31. Зовнішньополітична стратегія.
32. Стратегічне партнерство та його критерії у зовнішній політиці.
33. Зовнішньополітична тактика.
34. Роль держави в реалізації зовнішньополітичного курсу.
35. Етапи формування „фабрик думки”.
36. Проблеми класифікації „фабрик думки”.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни «Зовнішня політика держави» застосовуються інформаційні та практичні методи навчання: класичні лекції, лекції-дискусії, практичні заняття, консультації з виконання самостійної та індивідуальної роботи студентів, а також виконання есе зорієнтованих на науково-дослідницький пошук студентів, підготовка коротких повідомлень на основі додаткової літератури курсу, письмові завдання при проведенні контрольних робіт.

Методи навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий або евристичний метод, дослідницький метод.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: індуктивні і дедуктивні

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Відповідно до плану вивчення дисципліни «Зовнішня політика держави» передбачається проведення поточного та підсумкового контролю:

- поточний контроль передбачає проведення опитування під час практичних занять;
- контроль виконання ІНДЗ та інших видів робіт;
- підсумковий контроль реалізується у вигляді заліку.

Методи контролю:

1. Оцінювання знань студента під час практичних занять.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Виконання ІНДЗ.
4. Проведення проміжних тестів.
5. Проведення поточного контролю.
6. Проведення підсумкового заліку.

11. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Формою підсумкового контролю є **залік**, який складається очно в період призначений навчально-методичним центром або за індивідуальним графіком, який затверджується навчальним планом. Основною формою підсумкового контролю є відповідь на два теоретичні питання курсу та практичне завдання.

12. СХЕМА НАРАХУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Оцінювання окремих видів виконаної студентом навчальної роботи з дисципліни «Зовнішня політика держави» здійснюється в балах відповідно до табл.12.1

Виконані види навчальної роботи зараховуються студенту, якщо він отримав за них позитивну рейтингову оцінку.

Таблиця 12.1

Розподіл балів оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни «Зовнішня політика держави»

Розділ I Поточне тестування та самостійна робота																Розділ II Підсумковий контроль	Всього	
Змістовий розділ 1								Змістовий розділ 2										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	KP1	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	KP2	ІНДЗ		
-	2	3	3	3	3	3	10	3	-	3	3	3	3	3	10	15	40	100

*T1, T2, ..., T14 – теми занять

**KP1, KP2 – контрольні роботи

***ІНДЗ – індивідуальне науково-дослідне завдання

Поточне оцінювання знань студентів проводиться протягом семестру у наступних формах:

– усного опитування студентів на практичних заняттях та оцінки рівня їх знань;

– перевірки правильності розв’язання практичних задач;

– експрес-опитування (в усній чи письмовій формі).

Загальна оцінка знань студентів за поточним контролем

Результати поточного контролю знань студентів в цілому (за усіма формами робіт) оцінюються в діапазоні від **0** до **60** балів.

Студент допускається до підсумкового контролю за умови виконання вимог навчальної програми та у разі, якщо за поточну навчальну діяльність він набрав не менше **36** балів.

Підсумкове оцінювання знань студентів

Підсумкове оцінювання знань студентів проводиться у формі іспиту.

Критерії оцінювання знань під час іспиту

Максимальна кількість балів, яку можна отримати на іспиті складає **40** балів (див. табл. 12.2).

Таблиця 12.2

Розподіл балів оцінювання при підсумковому контролі з навчальної дисципліни «Зовнішня політика держави»

Оцінка в балах за поточне оцінювання	Оцінка в балах за підсумкове оцінювання	Оцінка за національною шкалою
54-60	36-40	Відмінно
45-53	30-35	Добре
36-44	24-29	Задовільно
менше 36	менше 24	Незадовільно

Під час оцінювання відповіді на окреме питання додатково враховуються допущені недоліки та помилки, якими вважаються:

– неохайне оформлення роботи (не загальноприйняті скорочення, незрозумілий почерк, використання олівців замість чітких чорнил) (мінус **2** бали);

– неточності в назвах окремих економічних категорій та понять (мінус 4 бали).

Критерії оцінювання відповіді на теоретичні питання заліку:

1. Повна відповідь на питання, яка оцінюється *«відмінно» (40 балів)*, повинна відповідати таким вимогам:

- розгорнутий, вичерпний виклад змісту даної у питанні проблеми;
- повний перелік необхідних для розкриття змісту питання економічних категорій та законів;
- здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та самостійно робити логічні висновки й узагальнення;
- уміння користуватись методами наукового аналізу економічних явищ, процесів і характеризувати їхні риси та форми виявлення;
- демонстрація здатності висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання;
- використання актуальних фактичних та статистичних даних, знань дат та історичних періодів, які підтверджують тези відповіді на питання.

2. Відповідь на питання оцінюється *«добре» (30 балів)*, якщо:

- відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття хоча б одного з пунктів, вказаних вище (якщо він явно потрібний для вичерпного розкриття питання) або, якщо:
 - при розкритті змісту питання в цілому правильно за зазначеними вимогами зроблені окремі помилки під час: використання цифрового матеріалу.

3. Відповідь на питання оцінюється *«задовільно» (20 балів)*, якщо:

- відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття чотирьох чи більше пунктів, зазначених у вимогах до нього (якщо вони явно потрібні для вичерпного розкриття питання);
- одночасно присутні чотири чи більше типів недоліків, які окремо характеризують критерій оцінки питання;
- висновки, зроблені під час відповіді, не відповідають правильним чи загально визначеним при відсутності доказів супротивного аргументами, зазначеними у відповіді;
- характер відповіді дає підставу стверджувати, що особа, яка складає іспит, не зовсім правильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді.

З урахуванням вищевикладеного результати заліку оцінюються в діапазоні від **0** до **40** балів для студентів. При цьому, якщо відповіді студента на заліку оцінені менше ніж на 30%, він отримує незадовільну оцінку за результатами заліку та незадовільну загальну підсумкову оцінку.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з суми балів за результати поточного контролю знань та за виконання завдань, що виносяться на залік.

Загальна підсумкова оцінка не може перевищувати **100 балів**.

Загальна підсумкова оцінка в балах, за національною шкалою та за шкалою ECTS заноситься до заліково-екзаменаційної відомості, навчальної картки та залікової книжки студента (див. табл. 12.3).

Таблиця 12.3

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
66-73	D	задовільно	
60-65	E		
30-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-29	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

- робоча навчальна програма дисципліни, силабус навчальної дисципліни;
- плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів;
- тези лекцій з дисципліни;
- методичні рекомендації та розробки для викладача;
- методичні вказівки до практичних занять для студентів;
- методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
- тестові та контрольні завдання до практичних занять;
- перелік питань та завдань для поточного і проміжного контролю знань з дисципліни;
- перелік питань до іспиту, завдання для перевірки практичних навичок під час заліку.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна (базова):

1. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України: підручник/ Л.Д.Чекаленко. – Київ : LAT і К, 2015 . – 478 с.
2. Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 328 с.

3. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с
5. Теорія держави і права : методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять (для студентів 1 курсу денної форми навчання юридичного факультету) / Кол. авт. ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 228 с.

Допоміжна:

1. Абрамов В. Міжнародні відносини і євроатлантична інтеграція України [Текст]: підруч. для студ. ВНЗ / В. Абрамов, Л. Голопатюк та ін. – К.: НАОУ, 2009. – 404 с.
2. Адаптація України до переходу світ – системи від одно – до багато – полюсності: аналітична доповідь [за ред. М. Михальченка] [Текст]. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012 – 120 с.
3. Андрущенко С. Україна в сучасному геополітичному середовищі [Текст] / С. Андрущенко. – К.: Логос, 2005. – 288 с.
4. Балабін В. Міжнародні відносини і євроатлантичне майбутнє України [Текст]: підручник / В. Балабін, О. Плахотнік, О. Безносок та ін. – К.: Інфодрук, 2008. – 358 с.
5. Бобков О. Україна в міжнародних порівняннях [Текст] / О. Бобков, М. Каптуренко, Я. Тульку. – Донецьк: МСПСБ-ПРЕСС, 2008. – 71 с.
6. Борщевський В. Україна і Польща в умовах розширеного ЄС: економічна оптимізація та глобальне партнерство [Текст]: монографія / В. Борщевський. – Л.: Аверс, 2009. – 244 с.
7. Брехуненко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII – XXI ст. [Текст] / В. Брехуненко, В. Ковальчук, М. Ковальчук, В. Корнієнко. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2016. – 248 с.
8. Василенко, С. Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі [Текст] / С. Василенко. – О.: ОДМА, 2000. – 206 с.
9. Віднянський С. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем [Текст] / С. Віднянський, А. Мартинов. – К.: Генеза, 2006. – 240 с.
10. Гуменюк Б. Сучасна дипломатична служба: навч. посіб. [Текст] / Б. Гуменюк, О. Щерба. – К.: Либідь, 2001. – 255 с.
11. Дещинський Л. Міжнародні відносини України: історія і сучасність [Текст]: навч. посіб. / Л. Дещинський. – Л.: Вид-во «Бескид Біт», 2004. – 320 с. 24.
12. Для чого Україні вступ до НАТО? [Текст] / підгот. О. Палій; Нац. центр з питань євроатлантичної інтеграції України. – К.: Знання, 2007. – 24 с.

13. Жовква І. Стратегічне партнерство України. Теорія і практика [Текст] / І. Жовква; за заг. ред. В. Горбуліна; Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції України. – К.: Євроатлантикінформ, 2006. – 156 с.
14. Заблоцька Л. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи [Текст]: навч. посіб. для вузів / Л. Заблоцька, А. Федорова, Т. Шинкаренко. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
15. Загальна оцінка країни. Україна: Агенства ООН в Україні, Київ, жовтень 2004 року [Текст] / Представництво ООН в Україні. – К.: Генеза, 2004. – 136 с.
16. Заремба О. Геополітичні ідеї та гіпотези в українській політичній думці ХХ – початку ХХІ століття [Текст] / О. Заремба, О. Федоренко. – К.: «Золотые ворота», 2013. – 209 с.
17. Зінченко А. Історія дипломатії: від давнини до нового часу [Текст]: навч. посіб. / А. Зінченко. – К.: Реклам.-видавн. центр «Проза», 2005. – 560 с.
18. Зленко А. Українська зовнішня політика: від політичної реальності до політичної необхідності: Виступи. Інтерв'ю. Промови. Статті [Текст] / А. Зленко; упоряд. К. Єлісеєв. – К.: Преса України, 2003. – 250 с.
19. Зовнішня політика України – 2008: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети [Текст] / за ред. Г. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 336 с.
20. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991 – 2003) [Текст] / відп. ред. С. Віднянський. – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
21. Крапівін О. Євроатлантична інтеграція України [Текст]: навч. посіб. / О. Крапівін, І. Тодоров. – Донецьк: Вебер, 2008. – 130 с.
22. Кучма Л. Україна – СНД: нові реалії: вибрані виступи, інтерв'ю, пресконференції [Текст] / Л. Кучма; упоряд. В. Медведчук. – К.: Видавн. дім «Альтернативи», 2003. – 278 с.
23. Мартинов А. Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті рр. ХХ ст. – 10-ті рр. ХХІ ст.). Погляд з України: монографія / А. Мартинов. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. – 262 с.
24. Машкевич М. Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації / М. Машкевич; пер. з польськ. – К.: Ніка-Центр, 2015. – 312 с.
25. Міжнародні відносини і євроатлантичне майбутнє України [Текст]: підручник / В. Балабін [та ін.]. – К.: Інфодрук, 2008. – 358 с.
26. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000) [Текст]: підручник / Л. Гайдуков [та ін.]. – К.: Либідь, 2001. – 624 с.
27. Овсій І. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): навч. посіб. [Текст] / І. Овсій. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2002. – 240 с.
28. Парахонський Б. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища: аналіт. доп. [Текст] / Б. Парахонський, Г. Яворська. – К.: НІСД, 2015. – 100 с.
29. Рущенко І. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія [Текст] / І. Руденко. – Х.: ФОП Павленко О. Г., 2015. – 268 с.

30. Сагайдак О. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи [Текст]: навч. посіб. / О. Сагайдак, П. Сардачук. – К.: Знання, 2008. – 295 с.
31. Сардачук П. Україна в двохсторонніх міжнародних відносинах (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) [Текст] / П. Сардачук, О. Сагайдак. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 328 с.
32. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України [Текст] / за ред. В. Мартинюка; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство «Україна», 2009. – 84 с.
33. Табачник Д. Історія української дипломатії в особах [Текст] / Д. Табачник. – К.: Либідь, 2004. – 640 с.
34. Україна в міжнародних відносинах ХХ ст. [Текст]: навч. посіб. / за ред. проф. Л. Малика. – Л.: Світ, 2004. – 468 с.
35. Україна в міжнародних організаціях [Текст] / підгот. О. Семіков, В. Фурашев; Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції України. – К.: Знання, 2007. – 24 с.
36. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки [Текст] / за ред. О. Власюка. – К.: Нац. ін-т соц. дослідж., 2006. – 576 с.
37. Україна та Організація Об'єднаних Націй [Текст] / ООН; Інформ. центр в Україні. – К.: Укр. видавн. центр, 1996. – 14 с.
38. Чекаленко Л. Зовнішня політика України: підручник / Л. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.

15. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

1. Президент України <http://www.president.gov.ua>
2. Верховна Рада України. <http://www.rada.gov.ua>
3. Урядовий портал <http://www.kmu.gov.ua>
4. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України <http://www.me.gov.ua>
5. Міністерство фінансів України <https://www.mof.gov.ua/uk>
6. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>